

УДК 94(100) “1978/2005”:261.8:262.13 Іоан Павло II

Яніна Бутенко

## **РОЛЬ МІЖРЕЛІГІЙНОГО ТА ЕКУМЕНІЧНОГО ДІАЛОГІВ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ПРОЦЕСАХ ЗА ПОНТИФІКАТУ КАРОЛЯ ВОЙТИЛИ (1978–2005)**

*Розглядаються основні етапи реалізації постанов Другого Ватиканського собору під час понтифікату Іоанна Павла II у контексті екуменізму та міжрелігійного діалогу*

*Ключові слова: екуменізм, міжрелігійний діалог, Другий Ватиканський собор, Кароль Войтила, понтифікат.*

Основні тенденції сучасного міжнародного життя засвідчують помітне зростання ролі релігійного чинника у міждержавних відносинах. Передусім, це стосується інтеграційних процесів, які поширилися у другій половині ХХ ст. Використовуючи свій авторитет, Святий Престол намагається поглибити інтеграцію, оскільки тісне співробітництво допоможе уникнути багатьох проблем. Однак, виконуючи об'єднавчу функцію, релігія періодично виступала причиною конфліктів, в тому числі й збройних.

Непорозуміння між представниками різних релігій часто виникають внаслідок незнання особливостей іншої релігійної традиції, що спричиняє взаємні образи, які інколи призводять до трагічних наслідків. Задля того, щоб запобігти подібним випадкам, навчитися толерантності та поважливого ставлення до інших релігійних світоглядів, Папа Римський Іоанн Павло II у період свого понтифікату приділяв особливу увагу ініційованим Другим Ватиканським собором (1962–1965 рр.) екуменічному (заходи, скеровані на зближення християн різних конфесій) та міжрелігійному діалогам.

Актуальність теми зумовлена зростанням кількості міжнародних суперечок на релігійній основі, необхідності їх запобігання та конструктивного вирішення, сприяти в чому може вивчення успішного досвіду Католицької церкви, продемонстрованого нею у період понтифікату Іоанна Павла II (1978–2005 рр.).

Об'єктом дослідження є екуменічний та міжрелігійний діалог та його роль у сучасному світі.

Предметом дослідження є екуменічна та міжрелігійна діяльність Папи Римського Іоанна Павла II.

Міжрелігійному діалогу і екуменізму та їх місцю у контексті діяльності Католицької церкви в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. приділив увагу колишній посол України при Святому Престолі Григорій Хоружий у своїй праці “Ватикан: історія та сучасність” [13].

Взаємовідносини Католицької Церкви з іншими християнськими та не християнськими релігіями в контексті політичної історії світу в постбіполярний період стали предметом уваги українського дослідника В. Козлова [6], який на основі широкої джерельної бази, зокрема низку офіційних документів Римо-католицької церкви (РКЦ), визначав роль Ватикану у боротьбі за права людини та збереження миру шляхом організації публічних актів за участі представників різних релігій світу під лозунгами заперечення насилля в ім'я Бога, засудження війни та несправедливості.

Важливою для дослідження екуменічної діяльності Папи Римського Іоанна Павла II є праця колишнього другого секретаря понтифіка, нині архієпископа Львова Мечислава Мокшицького [7], який висвітлював життя та погляди Папи Римського у повсякденності, з позиції звичайної людини, яка мала змогу тривалий час працювати з Каролем Войтилою.

Питання екуменізму в контексті понтифікату Іоанна Павла II та його значення у сучасному світі було і залишається предметом наукової зацікавленості численних вітчизняних та зарубіжних

дослідників, серед яких можна виділити А. Букалова [1], М. Морозова [8, с. 73–79; 9, с. с. 61–66], А. Радецьку [10].

У 90-х роках ХХ ст. відомий американський політолог Самюель Хантінгтон висловив думку, згідно з якою, глобалізація та регіональна інтеграція мають призвести до того, що протистояння у світі відбуватимуться не між державами з причин територіальних чи економічних претензій, як було досі, а в зв'язку з культурною та релігійною конфронтацією. Дослідник аргументує свою думку тим, що: “Відмінності між цивілізаціями не просто реальні. Вони – істотні. Цивілізації несхожі по своїй історії, мові, культурі, традиціях і, що найважливіше, – релігії. Люди різних цивілізацій по-різному дивляться на стосунки між Богом і людиною, індивідом і групою, громадянином і державою, батьками і дітьми, чоловіком і дружиною, мають різні уявлення про значущість прав і обов'язків, свободи і примусу, рівності та ієрархії. Ці відмінності, – на думку С. Хантінгтона, – склалися століттями. Вони не зникнуть в найближчому майбутньому, оскільки є фундаментальнішими, ніж розбіжності між політичними ідеологіями і політичними режимами. Звичайно, відмінності не обов'язково передбачають конфлікт, а конфлікт не обов'язково означає насильство. Проте упродовж століть найбільш затяжні і кровопролитні конфлікти породжувалися саме відмінностями між цивілізаціями” [12, с. 35].

З огляду на це, дослідник пропонує власний поділ світової історії на цивілізації, важливим критерієм якого виступає релігія. Так, С. Хантінгтоном виокремлено наступні цивілізації: західна, конфуціанська, японська, ісламська, індуїстська, православно-слов'янська, латиноамериканська і африканська [12, с. 35].

Яскраве підтвердження теорії С. Хантінгтона прихильники його концепції побачили у подіях 11 вересня 2001 року, які дійсно можна трактувати як конфлікт між двома цивілізаціями – західною та ісламською. Таким чином, на початку ХХІ ст. концепція американського політолога стала надзвичайно актуальною.

Однак, питання релігійної толерантності та формування взаємної поваги між представниками різних релігій задовго до С. Хантінгтона хвилювало представників Католицької церкви, яка є однією з найбільших релігійних спільнот світу. У зв'язку з цим зроблено вагомі кроки задля запобігання конфліктів, які, згідно з теорією американського ученого, матимуть місце у майбутньому. Католицька церква сприяє унеможливленню насилля в ім'я Бога та допомагає наведенню мостів взаєморозуміння між релігіями.

Початок міжрелігійного та екуменічного діалогів покладено на Другому Ватиканському соборі (1962–1965 рр.), який сприяв модернізації РКЦ і дозволив посісти належне місце у сучасному світі. Ідеї Другого Ватиканського собору активно впроваджувалися у життя його учасником Каролем Войтилою, який у 1978 році став Папою Римським Іоанном Павлом II. Проблема налагодження стосунків між християнськими та нехристиянськими релігіями займала чільне місце за його понтифікату.

До сьогодні актуальною залишається декларація, розроблена в ході собору, “Про ставлення Церкви до нехристиянських релігій”. Її основною думкою виступає теза про те, що в умовах розвитку зв'язків між різними народами Церква значну увагу приділяє нехристиянським релігіям, які також прагнуть відповідати на виклики сьогодення.

У документі зазначено: “В наші часи, в які людський рід щораз тісніше об'єднується та й збільшується взаємна залежність між різними народами, Церква все більше уваги приділяє своїм відносинам до не християнських релігій. Виходячи з свого обов'язку плекати єдність і любов між людьми, ба навіть між народами, розглядає тут передовсім те, що людям є спільним та веде до взаємного спілкування” [3, с. 305].

У деклараціях висловлюється думка про те, що нехристиянські релігії також діють згідно з принципами людської мудрості, вони визнають існування найвищої Божественної сутності. Передусім ідеться про монотеїстичні релігії – іудаїзм, християнство та іслам. Від різних релігій віруючі очікують відповіді на питання щодо свого буття, сенсу та мети життя, добра і гріха, істинного щастя тощо.

Забезпечення діалогу з нехристиянськими релігіями покладається на папську раду в справах міжрелігійного діалогу, яка в окремих випадках має діяти, співпрацюючи з деякими органами Римської курії. До її компетенції, щодо міжрелігійного діалогу, входить сприяння проведенню відповідних досліджень і конференцій з метою розвитку знань один про одного та поваги [6, с. 99]. До складу папської ради входить комісія з релігійних відносин з мусульманами. До ведення міжрелігійного діалогу долучаються численні католицькі організації [6, с. 100].

У останній чверті ХХ – на початку ХХІ ст. міжрелігійна політика Католицької церкви функціонувала успішно завдяки активній діяльності Папи Іоанна Павла II, на думку якого, прагнення

унеможливити війну недосяжне без віротерпимості, яка є особливо актуальною в сучасному світі в зв'язку з динамічними інтеграційними процесами.

Міжрелігійний діалог мав досить різні вектори свого спрямування. Насамперед, звичайно, увага приділялася монотеїстичним релігіям, серед яких особливим статусом користувався іудаїзм. Понтифік неодноразово наголошував на існуванні особливих взаємин між християнами та іудеями. Бажаючи стати прикладом для світу і довести неголословність власних висловлювань, Іоанн Павло II 13 квітня 1986 р. переступив поріг синагоги. Це була безпрецедентна подія, яка привернула до себе увагу всього світу і поклала початок зближенню між двома релігіями. Іоанн Павло II чотири рази називав євреїв братами. Він виголошував фразу, яка, разом із відомим "Не бійтеся!", стала найбільш цитованим висловом Папи Войтили: "Ви – наші улюблені брати і, можна сказати, наші старші брати". Візитом до синагоги Іоанна Павла II сприяв покращенню стосунків між представниками обох релігій.

Святійший Отець неодноразово бував на території гітлерівського концтабору Освенцим, який знаходиться на території Краківської архієпархії. Відвідуючи це місце, як наступник св. Петра, він наголошував: "Народ, що прийняв від Бога-Яхве заповідь "не вбивай", особливим чином випробував на собі самому тягар вбивства" [14].

Відвідини римської синагоги виявилися не артистичним жестом, а основою примирення католиків і євреїв, кульмінацією якої став важливий для обох сторін візит понтифіка до Єрусалиму [14], який відбувся 20–26 березня 2000 року. Ця поїздка мала декілька важливих підтекстів: паломництво до витоків християнства, до місць де жив і помер засновник релігії; зустріч з євреями і їх трагічною історією, затьмареною Холокостом; відвідини епіцентру палестинсько-ізраїльського конфлікту. В ході візиту Папа відвідав Вифлеєм, розташований на території Палестинської автономії, і базиліку Гробу Господнього, де поцілував кам'яну плиту, на якій 2000 років тому покоїлося тіло Христа. Спільно з 12 кардиналами Іоанн Павло II провів месу в Сіонській світлиці, де, згідно давньої традиції, Спаситель спробував Таємну Вечерю з апостолами. На міжрелігійній зустрічі у Єрусалимі, святому місті для іудеїв, християн і мусульман, висловлюючи надію на покращення стосунків між релігіями, Папа завірив усіх в своїй молитві про мир на Близькому Сході.

Мир, підкреслив він, буде плодом спільних зусиль всіх народів, що живуть на Святій Землі. Під час візиту в Інститут пам'яті Йад-Вашем Святійший Отець вшанував пам'ять 6 млн євреїв, загинувших у роки Другої світової війни і покаювся за гріхи дітей Церкви, здійснені проти іудеїв, засудивши антисемітизм і расову ворожнечу. Прем'єр-міністр Ізраїлю Егуд Барак зазначав, що Папа, який у молодості став свідком трагедії окупації, після обрання на престол св. Петра зробив для примирення євреїв і християн більше, ніж будь-хто до нього [14].

Важливе місце у міжрелігійному діалозі за часів понтифікату Іоанна Павла II посідав іслам. Такий підхід пояснюється багатьма чинниками. По-перше, іслам є третьою релігією світу за кількістю віруючих. По друге, глобальні міграційні процеси, які сколихнули Європу, спричинили зростання кількості мусульман серед населення континенту і зробили мусульманство другою релігією у Європі, що вимагає сприяння толерантного ставлення до цієї віри. По-третє, Ватикан усе більшу увагу приділяє ісламському чиннику у зв'язку з війною в Іраку та боротьбі із тероризмом [13, с. 103].

Стурбованість викликає не лише збільшення потоку мусульман в Європу, але й дедалі частіші випадки навернення до ісламу християн. Ці процеси можуть посилитися у разі вступу до ЄС Туреччини, яка з часом, ймовірно, стане найбільшою і до того ж мусульманською країною Європи [13, с. 207].

У контексті діалогу з мусульманами, Іоанн Павло II 19 серпня 1985 року відвідав Касабланку (Марокко), де на зустріч з Папою, якого до країни запросив король Хасан II, прибули п'ятдесят тисяч молодих мусульман. Під час зустрічі Іоанн Павло II говорив: "Ми, християни і мусульмани, цілком невірно розуміли один одного і інколи у минулому діяли один проти одного. То хіба в світі, якому бракує єдності і миру, і який в той же час переживає тисячі конфліктів, віруючі не повинні підтримувати дружбу і єдність між людьми і народами, які на землі складають єдине співтовариство?" [14]. 6 травня 2001 року вперше в історії понтифік переступив поріг мечеті [2, с. 22].

Продовжуючи демонструвати всьому світу можливість досягнення взаєморозуміння між представниками різних релігій мирним шляхом, Святіший Отець прийняв керівників релігійних організацій Азербайджану – главу ради мусульман Кавказу, єпископа бакинського та каспійського Російської православної церкви, а також керівника єврейської громади. Понтифік просив розглядати цю зустріч як символ для усього світу, свідчення того, що терпимість можлива, що саме вона є тим найбільшим надбанням сучасної цивілізації, яке сприяє більш широкому людському, громадянському і суспільному розвитку [13, с. 81–82].

Аудієнція відбувалася у рамках глобального міжрелігійного діалогу реалізації якого Іоанн Павло II присвятив багато уваги, передумови його закладено під час зустрічі в Асизі у 1986 році, а кульмінація відбулася в тому ж місті Асизі у 2002 році. 27 жовтня 1986 року, коли святкувався

світовий день молитви про мир, на запрошення Іоанна Павла II до Асизу прибули 47 делегацій від різних християнських конфесій, а також представники 13 нехристиянських релігій.

У Ватикані були занепокоєні ідеєю Папи, яка, на перший погляд, ставила під удар авторитет Католицької церкви та її статус. Світ був здивований поведінкою глави Католицької церкви, який стояв пліч-о-пліч з євреями, індусами, мусульманами, одягненими в екзотичні костюми представниками інших релігій, що молилися про мир і разом з ними роздумував про спільну відповідальність за долі людства. Заклик Папи мав величезний резонанс [14].

Приводом до зустрічі 2002 р. стали наслідки терористичного акту у США 11 вересня 2001 р. Її девізом стала теза: “Не можна вбивати в ім'я Бога” [1, с. 78]. На зустріч прибули представники 12 православних церков, шести давніх церков Сходу та 14 представників інших християнських церков. Також Асиз відвідали представники ісламу, буддизму, тенрікію, синтоїзму, конфуціанства, джайнізму, сикхізму, індуїзму та традиційних африканських релігій.

Наприкінці зустрічі присутні підписали спільний документ “Асизький декалог про мир”, який містить 10 пунктів. Сторони взяли на себе зобов'язання проголошувати те, що “насильство і тероризм є несумісними з правдивим релігійним духом”, засуджували “звернення до насильства і війни в ім'я Бога чи релігії” (п. 1), “сприяти культурі діалогу” (п. 3), закликати “лідерів націй докладати всі зусилля для побудови і консолідації як на національному, так і на міждержавному рівні, світу солідарності і миру, що базується на справедливості” (п. 10). Після цієї зустрічі Іоанн Павло II надіслав лист з “Асизьким декалогом про мир” усім керівникам держав та урядів з метою їх сприяння миру на Землі [6, с. 86].

Для налагодження міжрелігійного діалогу особливу роль мала ідея прощення, пропагована Іоанном Павлом II. Попри те, що вона цілком вкладається у рамки християнства, насамперед, вразила представників РКЦ, а потім і увесь світ, адже ніколи до того Первосвященник Риму, глава Західної християнської церкви не просив пробачення за її гріхи, яка досі вважалася непогрішимою. Ця подія відбулася 12 березня 2000 року. Іоанн Павло II вважав, що “радість будь-якого Ювілею полягає, перш за все, у відпущенні гріхів, в радості звернення” [14]. Побожування, що ця подія може підірвати авторитет Церкви, виявилися перебільшеними. Під час літургії у базиліці св. Петра глави найважливіших відомств Святого Престолу виголошували слова молитви, у якій перераховували гріхи дітей Церкви і просили за них вибачення: гріхи проти істини, проти єдності Церкви, проти євреїв, проти любові, миру, прав народів, достоїнства культур і релігій, жінки і людського роду. У проповіді Папа просив усіх про пробачення гріхів Церкви, запевняючи, що Церква, зі свого боку, прощає образи, заподіяні їй іншими [14].

Іоанн Павло II визначав міжрелігійний діалог Ватикану, який став важливою складовою зовнішньої політики Святого Престолу. Понтифік закликав “посилювати плідну співпрацю” з іншими релігіями, приділяючи увагу тим проблемам, які становили взаємний інтерес. Папа закликав мусульман, євреїв і християн – в ім'я Бога та процвітання цивілізації – спільно звернутися до всього людства з закликом припинити братовбивче насильство і йти шляхом любові та справедливості. Понтифік застерігав, що ніхто не має права представляти релігії або використовувати їх як зброю нетерпимості, як засіб для агресії, насилля чи смерті. [13, с. 80–81].

Іншим важливим документом, складеним у ході Другого Ватиканського собору, є постанова “Про єкуменізм” 1964 року в якій зазначається наступне “Старання про відтворення єдності між усіма християнами є одним з найважливіших намірів Собору Ватиканського Другого” [3, с. 187]. У офіційному документі собору термін “єкуменізм” пояснюють наступним чином: “Під “єкуменічним рухом” треба розуміти усі дії та ініціативи, що постають та організуються відповідно до різних потреб Церкви та обставин часів для сприяння єдності всіх християн” [3, с. 192].

Проведення єкуменічного діалогу Святого Престолу на повсякденній основі забезпечується папською радою у справах сприяння християнській єдності. До обов'язків відомства входить нагляд за втіленням у життя рішень Другого Ватиканського собору щодо єкуменізму, тлумачення його принципів, підтримка відносин з християнськими церквами і спільнотами та організація з ними зустрічей, делегування католицьких спостерігачів на міжхристиянські зібрання [6, с. 99], оскільки вважається що католики відіграють особливу роль у налагодженні єкуменічних взаємин: “Треба пізнавати духа нез'єднаних братів. Католики, відповідно підготовлені, нехай намагаються здобути краще знання науки і історії, життя духовного і боговшанування, релігійної психології та культури, що притаманні нез'єднаним братам” [3, с. 198].

Питання єкуменізму для Іоанна Павла II мало важливе значення для інтеграційних процесів у Європі, прихильником яких був Папа. Приділяючи цьому питанню значну увагу, Іоанн Павло II не втомлювався повторювати про ключову роль християнства, як культурної основи континенту, на базі якої можна побудувати повноцінну європейську співдружність націй. Ратуючи за зближення народів Європи, Іоанн Павло II неодноразово наголошував на спільному християнському корінні

для сходу і заходу континенту [5]. Підтвердженням його думки слугує сонм святих, однаково шанованих усіма християнами. Серед них понтифік особливе місце відводить святим братам солунським Кирилу та Мефодію, яких зробив співпокровителями Європи нарівні з святим Бенедиктом [4, с. 5] і назвав “предтечами екуменізму” [4, с. 21], оскільки їх місіонерська діяльність має важливе значення для налагодження відносин між католиками та православними.

Питанню екуменізму присвячена енцикліка Іоанна Павла II “Та будуть всі єдиною” від 25 травня 1995 р. Енцикліка дає зрозуміти глибину значення, яке надавав Папа Римський екуменічному рухові. Папа називав екуменічний діалог випробуванням совісті, підкреслюючи, що об’єднання християн можливе за умови покірливого визнання того, що всі християнські церкви погіршили проти єдності і мають покаятися в цьому. Крім того, Іоанн Павло II звертався до християн інших конфесій з пропозицією спільно обговорити питання про природу верховної влади понтифіка, демонструючи тим самим готовність до компромісу на шляху до досягнення екуменічної єдності [14].

У контексті екуменічного діалогу Іоанн Павло II особливої ваги надавав відносинам з Вселенським Константинопольським патріархом Варфоломієм I та Московським патріархатом.

Представники Російської православної церкви у зв’язку з існуванням певної упередженості стосовно екуменізму та консервативної позиції керівництва Церкви, відмовилися йти на зустріч Папі [10, с. 26], що його дуже засмучувало, адже Іоанн Павло II неодноразово говорив, що відвідини Москви стали б вершиною його понтифіату [7, с. 128].

Більшою успішністю вирізнялися відносини з Константинополем. Делегації Вселенського Константинопольського патріархату традиційно приїжджали до Ватикану і брали участь у святкуванні дня святих апостолів Петра і Павла, які є покровителями Риму. Вселенський Константинопольський патріарх Варфоломій I упродовж 2004 р. побував у Ватикані двічі. Варфоломій I зазначав, що з оптимізмом дивиться на майбутнє взаємин Константинополя з РКЦ. Серйозним кроком назустріч православному світу стало, зокрема, повернення Іваном Павлом II патріарху Варфоломію I християнських святинь – мощей “учителів Церкви”, проповідників Григорія Богослова та Іоанна Златоуста, шанованих і на Сході, і на Заході. Крім того, саме завдяки понтифіку, православної грецькій спільноті Риму повернуто церкву Святого Теодора.

Виключною важливістю вирізняються зустрічі Іоанна Павла II з архієпископом Афінським Христодулом у 2001 році та подальші взаємні ініціативи. Активна співпраця між християнськими Церквами в руслі екуменізму поглиблюється завдяки культурній співпраці під егідою папської ради сприяння християнській єдності.

У рамках налагодження екуменічної співпраці Іоанн Павло II вдався до низки кроків, безпрецедентних в історії Католицької церкви. Зокрема, 7–9 травня 1999 р. Папа відвідав Румунію, де православні складають переважну більшість населення. Це був перший візит в історії, коли Папа Римський відвідав країну православного віросповідання. “Це незабутній візит. Я переступив тут поріг надії”, – заявив Папа під час свого звернення до Патріарха Теоктиста [14].

Румунські журналісти назвали папський візит триумфом екуменізму, а Патріарх Румунської православної церкви Теоксист більш стримано – додатковим моментом “поміж позитивних моментів у процесі розвитку православно-католицьких відносин” [8, с. 73]. Напередодні візиту Папи деякі румунські дипломати висловлювали переконаність у тому, що цей візит “завдасть удару по сегрегаціоністських теоріях про культурні демаркаційні лінії у Європі між православним і католицьким світом”, маючи на увазі теорію С. Хантінгтона [7, с. 65].

Окрім цього, Іоанн Павло II став першим Папою Римським, що відвідав лютеранську церкву. Ця подія відбулася на початку його понтифікату 11 грудня 1983 р. [2, с. 20] і сприяла налагодженню відносин з лютеранами в подальшому [6, с. 100].

У 1980 році у Ватикан з державним візитом прибула королева Єлизавета II. Візит можна назвати історичним, враховуючи, що упродовж багатьох століть римські понтифіки і монархи Сполученого Королівства, глави Англійської церкви, вважалися непримиримими ворогами. З часом між країнами встановлено дипломатичні відносини, проте візит на офіційному рівні відбувся вперше. Королева запросила Папу до Сполученого Королівства, зауваживши, що це має бути не візит до Британії, а пастирське паломництво до 4 млн британських католиків [11].

Позиція Католицької церкви за часів понтифікату Іоанна Павла II стосовно екуменізму та міжрелігійного діалогу була тим чинником, який привернув увагу світу до гострої та актуальної проблеми сучасності – віротерпимості. З огляду на дедалі більше загострення відносин між представниками різних релігій та безрадісні прогнози дослідників, Католицька церква, як провідний релігійний лідер сучасності, взяла на себе ініціативу налагодження стосунків між різними віросповіданнями. Однак, відсутність єдності у лоні християнства могло стати на заваді до повноцінного впровадження більш широкого діалогу. Безпрецедентні кроки назустріч християнським конфесіям з боку Католицької церкви, її активна участь у інтеграційних процесах

Європи, дозволили католицизму завоювати авторитет на міжнародній арені з допомогою якого стало можливе спільне протистояння релігійних лідерів світу глобальним викликам сьогодення.

### *Список використаних джерел*

1. Букалов А. Третья международная экуменическая встеча в Ассизи / А. Букалов // Компас. – 2004. – 11 марта. – № 11. – С. 65–68.
2. Важнейшие события периода понтификата Иоанна Павла II // Корреспондент. – 2005. – 9 апреля. – № 13 (152). – С. 20–23.
3. Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів, Монастир Монахів Студійського Уставу. Видавничий відділ “Свічадо”. – 1996. – 756 с.
4. Енцикліка Вселенського Архієрея Івана Павла II Апостоли слов’ян (Slavorum Apostoli). – Л.: Видавництво “Місіонер”, 2008. – 44 с.
5. Иоанн Павел II. Единство в многообразии. Размышления о Востоке и Западе. – М.: Христианская Россия, 1993. – 239 с.
6. Козлов В.А. Дипломатія Святого Престолі в пост біполярній системі міжнародних відносин за часів понтифікату Іоанна П Павла II / В.А. Козлов. – Вінниця: Книга-Вега, 2008 – 192 с.
7. Мокшицький М. Б. Грисяк Вікторки любив найбільше. Розповідь про щоденне життя Йоана Павла II / Архієпископ Мечислав Мокшицький, Бригада Грисяк. – К.: “ТОВ Тетріс-Прінт”, 2011. – 196 с.
8. Морозов Н. В гостях у Румынского патриарха / Н. Морозов // Компас. – 1999. – 14 октября. № 42. – С. 73–79.
9. Морозов Н. К предстоящему визиту папы Иоанна Павла II в Румынию. Настоящие и будущие планы Ватикана / Н. Морозов // Компас. – 1999. – 5 апреля. – № 16. – С. 61–66.
10. Радецкая, Анна Вадимовна. Экуменизм и антиэкуменизм в современном православии: диссертация ... кандидата философских наук: 09.00.14 / Анна Вадимовна Радецкая. – Санкт-Петербург, 2011. – 193 с.
11. Стародубцев О. Результат понтификата Иоанна Павла II. – Режим доступу: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/644.htm>.
12. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? / С. Хантингтон // Полис. – 1994. – № 1. – С. 33–48.
13. Хоружий Г. Ватикан: історія та сучасність / Г. Хоружий. – Л.: Місіонер, 2007. – 280 с.
14. 25 событий понтификата Иоанна Павла II. – Режим доступу: [http://agnuz.info/holy\\_material.html?id=248](http://agnuz.info/holy_material.html?id=248)

**Янина Бутенко**

### **РОЛЬ ЭКУМЕНИЧЕСКОГО И МЕЖРЕЛИГИОЗНОГО ДИАЛОГОВ И ИХ ЗНАЧЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОЦЕССАХ СОВРЕМЕННОСТИ ВО ВРЕМЯ ПОНТИФИКАТА КАРОЛЯ ВОЙТЫЛЫ**

*Рассматриваются основные этапы реализации постановов Второго Ватиканского Собора во время понтификата Иоанна Павла II в контексте экуменизма и межрелигиозного диалога.*

*Ключевые слова: экуменизм, межрелигиозный диалог, Второй Ватиканский Собор, Кароль Войтыла, понтификат.*

**Yanina Butenko**

### **ROLE OF INTERRELIGION AND ECUMENISM DIALOGS IN THE INTERNATIONAL PROCESSES CARBRO OF MODERN WORD DURING THE KAROL WOJTYLA’S PAPACY**

*The article deals with main stages of realization main of decisions regulation of the Second Vatican Council during the papacy of John Poul II in context of ecumenism and interreligion dialog.*

*Key words: ecumenism, interreligion dialog dialogue, Second Vatican Council, Karol Wojtyla, pontificate.*